

”תִּבְאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּהַר נֹחַלְתְּךָ מִכּוֹן לְשַׁבְּתֶךָ פְּעֻלַּתְּ הַ' מִקֶּדֶשׁ אַ – דְּנִי כּוֹנְנֵנוּ יְדִיךָ” (שמות ט"ו)

הפסוקים המוכרים משירת הים מפגישים אותנו עם יעדי עם ישראל בצאתם ממצרים. "תִּבְאֲמוּ" – ההגעה לארץ ישראל. "וְתִטְעֲמוּ בְּהַר נֹחַלְתְּךָ" – ההתנחלות, ההתיישבות וההתבססות בארץ. 'ונטעתים על אדמתם'. "מִכּוֹן לְשַׁבְּתֶךָ פְּעֻלַּתְּ הַ'" – יש המפרשים איתור מקום המקדש ויש המפרשים הגעה אל מקום המקדש. ולבסוף פסגת השאפות: "מִקֶּדֶשׁ אַ – דְּנִי כּוֹנְנֵנוּ יְדִיךָ. ה' יִמְלֶךְ לְעֵלְמָ וְעַד". בניין המקדש ומלכות ה' בעולם כולו. אנו נעסוק ב'מצע' של עם ישראל המובא בשירה על שלביו השונים, ובשאלה: האם בידינו לקיימו?

ליל שבת - כוננו ידך - מי יבנה את המקדש?

על בסיס פסוקי הפרשה יש הרוצים לומר שהקב"ה הוא זה שיבנה את המקדש. שהרי כתוב במפורש "מקדש ה' כוננו ידך", משמע ידי הקב"ה. כך מביא רש"י בסוגיה במסכת סוכה: "אבל מקדש העתיד שאנו מצפיין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר מקדש ה' כוננו ידך". (רש"י סוכה מא.)

הסוגיה במסכת סוכה דנה באפשרות שבית המקדש יבנה ביום טוב או בלילה דבר שאסור על פי ההלכה. על כך מתרץ רש"י שלנו אסור, אך לקב"ה מותר. והוא זה שיבנה את המקדש. האם ניתן לומר על פי פירוש זה שרש"י סובר שבית המקדש ירד מן השמים?

א. לבסוף הגמרא עצמה דוחה את האפשרות שהמקדש יבנה ביום טוב ולכן עצם השאלה נופלת. ורש"י לא יצטרך לתרץ כך.

ב. רש"י לא אומר 'ירד משמים'. אלא יגלה מ'שמים'. ויש להדגיש שביאור המילה 'שמים' אינו מילה נרדפת לרקיע, אלא כינוי לקב"ה: "וכן ירמז בדברנו על האלוה אל 'השמים' ... כנאמר 'הישבי בשמים' ... דרך העברה (=אופן ביטוי) 'יראת שמים' ו'ירא שמים בסתר' ו'מן השמים ירחמו' ... בהיותו רחוק מהם כשם שאנו אומרים על העין כי היא רואה אם כי הדבר בו אנו רואים אינו העין כי אם הנפש..." (כוזרי מאמר רביעי, ג').

ג. רש"י בפרשתנו מבאר בדיוק הפוך! שאנו נבנה את המקדש. רש"י מפנה לגמרא במסכת כתובות:

"דרש בר קפרא: גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ. דאילו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי (ביד אחת) יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידך (בשתי ידיים)" (כתובות ה.).

הגמרא פותחת ואומרת שבניין בית המקדש חשוב יותר מבריאת העולם, מ'מעשה שמים וארץ'. זאת היא לומדת מן העובדה שבריאת העולם נעשתה רק ביד אחת, ואילו בניין המקדש שנעשה בשתי ידיים.

מתוך עיון בגמרא אנו רואים כיצד מתפרש צמד המילים 'כוננו ידך': ידך = מעשה ידיהם של צדיקים. למעשה, אין צורך בגמרא להבין זאת. כשם ש'תביאמו', הכוונה שאנו נלך לארץ ישראל ו'תטעמו' שאנו ניישב את הארץ, בזכות הקב"ה, כך גם בבניין המקדש – כשאנו נבנה נהיה הזרוע הארוכה של הקב"ה. כפי שמביא רש"י בעצמו:

'מקדש ה' כוננו ידך' – המקדש מעשה ידי צדיקים הוא' (רש"י כתובות ה.).

לסעודת שבת – מדוע המקדש נבנה בשתי ידיים?

אם כן ראינו שאף רש"י עצמו מבאר שבית המקדש יבנה על ידינו, בידינו. רש"י הביא את הגמרא האומרת ש'חביב בית המקדש. שהעולם נברא ביד אחת שנאמר אף ידי יסדה ארץ ומקדש בשתי ידיים' (רש"י שמות ט"ו, י"ז).

מה משמעות יד אחת או שתיים? הפשט הוא, שככל שאתה 'שם יותר ידיים', אתה מראה יותר שייכות. אתה 'משקיע את כולך'. בנוסף נראה שני פירושים:

הכלי יקר – יד אחת של הקב"ה ויד אחת שלנו.
"לפי שהמשכן נעשה כולו על פי ה', כי בכל מעשה המשכן נאמר והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר, על כן נאמר כוננו ידיך. ונקט 'ידיך' שתיים פירש רש"י שהעולם נברא ביד אחת והמקדש בשתי ידיים ... וטעמו של דבר כי העליונים מצד מעלתן נבראו ביד ימין והתחתונים ביד שמאל. אבל המקדש שהוא האמצעי המצרף עליונים ותחתונים נברא בשתי ידיים. כי שם מדור השכינה עם התחתונים שנאמר ושכנתי בתוכם, ומשם נברא גם האדם האמצעי בין העליונים לתחתונים, וזהו ענין הסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ואמצע שיפועו כנגד בית המקדש כי הוא האמצעי כאמור. ומה שקראו המקדש מעשה צדיקים והכתוב אומר כוננו ידיך היינו ידי הקב"ה, לפי שיש לשניהם חלק בזה הבניין" (כלי יקר על הפסוק).

הכלי יקר מחדש כמה דברים:

ראשית אף העולם נברא בשתי ידיים. יד ימין בראה את העולמות העליונים ויד שמאל את העולם השפל, התחתון (זאת מתוך המשך הפסוק "אף ידי יסדה ארץ (-יד שמאל), וימיני טפחה שמים (-יד ימין)". שתיהן ידי הקב"ה. אך בית המקדש, המחבר בין השמים והארץ, חייב להבנות על ידי יושבי הארץ. הקב"ה מצווה ואנו עושים. 'שיש לשניהם חלק בזה הבניין'.

המהר"ל – המקדש הוא הכל!

"חביב בית המקדש שנברא בשתי ידיים וכו'. המאמר הזה יש לו סוד נפלא בענין מדריגת בית המקדש שהוא מיוחד למדריגה שהיא למעלה משמים וארץ. והנה אבינה קצת הטעם ותבין יותר משכלך ... וכן פירושו: דע כי השמים הוא מציאות חלק העולם, ואינו מציאות הכל, אבל הארץ היא משלים מציאות העולם. ואין ארץ בלא שמים, ואין שמים בלא ארץ. לכך כתיב "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ופעמים מקדים ארץ לשמים דכתיב "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים". לומר לך כי שניהם שקולים.

ואמר הכתוב כי "ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים", כמו שיד השמאל ויד הימין שניהם הם האדם, ואין יד ימין בלא שמאל ואין יד שמאל בלא יד ימין, כך השמים והארץ שניהם הם מציאות העולם ושלמותו.

אבל המקדש – השם נקרא על הבית הגדול והקדוש כמו שנקרא על שמים וארץ, כי שם הוא שכינתו גם כן. והנה המקדש גדול משמים וארץ, שהשמים נברא ביד אחת, שהרי השמים הוא חלק דבר, וכן הארץ הוא גם כן חלק דבר, כמו שהיד השמאלי הוא חלק, אבל המקדש הוא הכל, כי כמו שהשמים והארץ ביחד משלימים ביחד עד שהשם יתברך נקרא עליהם "השמים

כסאי והארץ הדום רגלי", שכבודו עליהם במה שנקרא "אלקי עולם", ואין אחד בלא שני, אבל ביהמ"ק כבודו הנה בבית, ושמו נקרא עליו. פתחתי לך פתח להבין דברי חכמים, ותכלית הדבור בזה הוא יותר נפלא, אבל הדברים האלו כמו פתח להבין מדריגת המקדש שנברא בשתי ידיים" (ספר גור אריה למהר"ל על שמות פרק טו, יז) המהר"ל פותח ואומר שאלו דברים נפלאים ועמוקים. ננסה להסביר את דבריו בפשטות ובקצרה:

המהר"ל, כפי שכבר אמר הכלי יקר, מבאר שהארץ היא חלק מן העולם והשמים חלק אחר. שניהם חשובים באותה מידה ולכן לפעמים התורה מקדימה את 'הארץ' ולפעמים את 'השמים'. שניהם יחד מהווים את המציאות השלמה של העולם. אך למרות חשיבותם הם רק 'חלק'.

לעומת זאת, 'המקדש הוא הכל'. שם נמצאת עיקר שכינתו של הקב"ה והמקדש בפני עצמו מהווה את השלמות של העולם כולו!

לסעודה שלישית – מתי לבנות את המקדש? האם רק אחרי הכניסה לארץ?

בסדר המופיע בשירת הים נראה שיש תהליך. קודם כניסה לארץ, 'ונטעתים על אדמתם', ורק אחר כך מקדש. האם סדר זה מחייב? (למרות ששאלה זאת לכאורה לא רלוונטית, משום שאנחנו כבר אחרי התהליך...)

הגמרא (שוב במסכת כתובות, מעניין...) מביאה סיפור הנותן פתרון לשאלה: "רבי איעסק ליה לבריה בי רבי חייא. פסקו ליה תרתי סרי שנין למיזל בבי רב אחלפוא קמיה אמר להו איכניס והדר איזיל הוה קא מכסיף מאבוא אמר ליה בני דעת קונך יש בך מעיקרא כתיב תביאמו ותטעמו ולבסוף כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (כתובות סב:)

רש"י: פסקו ליה תרתי סרי שנין - קודם שיכנוס: אחלפוא קמיה - העבירו הנערה לפני החתן: דעת קונך יש בך - שאמר להרחיק זמן חופתו וחזר וקרבה מרוב חיבת כלתו: מעיקרא כתיב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך - שיבאו לארץ ואח"כ יבנו לו מקדש: ולבסוף אמר ועשו לי מקדש - במדבר:

תרגום והסבר דברי הגמרא: רב התעסק בשידוכים של בנו של רבי חייא. החליטו שלפני שיכנוס את אשתו ילמד תורה שנים עשרה שנה. אך לאחר שראה את האשה, רצה להתחתן מיד ורק אח"כ ללמוד. היה הבן מתבייש מאביו (שבגלל יופי האישה רצה למהר להתחתן). ענה לו אביו: כיוונת לדעתו של הקב"ה. בתחילה חשב הקב"ה להמתין עד הכניסה לארץ ישראל, אך לבסוף לא יכל להתאפק והקדים לנו את בניין המקדש כבר במדבר!!!

אם כן, הקב"ה כבר לימד אותנו לא להמתין בבניין המקדש, גם אם לכתחילה היה סדר. אם הקב"ה לא היה יכול להמתין בסבלנות, מי אנו שנאמר ש'לא הגיע הזמן'?

שימו לב לדברי רש"י. גם כאן אומר רש"י מי יבנה את המקדש: "מעיקרא כתיב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך - שיבאו לארץ ואח"כ יבנו לו מקדש".

שבת שלום
מרדכי